

TeamAlert

jongeren met **impact**

ONDERZOEK VERKEERSEUCATIE

Onderdeel 1: Perspectief jongeren

Rapportage focusgroepen

Stichting TeamAlert

Jongeren met impact

Lijsterstraat 3-5
3514 TA Utrecht
Tel: 030-2232893
info@teamalert.nl
www.teamalert.nl

Onderzoeksrapportage:
Florien Huizinga

November 2021

© November, 2021 © Deze rapportage is gemaakt door TeamAlert in opdracht van ministerie IenW. Bij het re-produceren, publicitair vrijgeven of uitvoeren van deze rapportage wordt TeamAlert graag op de hoogte gesteld.

Samenvatting

Het doel van dit kwalitatieve onderzoek is om in gesprek met middelbare scholieren te achterhalen hoe verkeerseducatie het best bij hen aansluit. Hierbij ligt de focus op het inrichten van verkeerseducatie als een terugkerend, leuk en relevant onderdeel binnen het voortgezet onderwijs en het leven van jongeren.

Dit is onderzocht tijdens twee focusgroepen waarin veertien middelbare scholieren met elkaar in gesprek zijn gegaan over verkeerseducatie. Hierbij is hun mening uitgevraagd over hoe zij hier het liefst mee in aanraking komen, op welke manier dit een permanent onderdeel kan worden van het voortgezet onderwijs en welke belemmeringen zij zien bij het in praktijk brengen van hun opgedane kennis.

Uit het onderzoek kwam naar voren dat scholieren behoefte hebben aan frequent leren over verkeersveiligheid op de middelbare school en openstaan voor verkeerseducatie als permanent onderdeel binnen het onderwijs.

Bij het vormgeven van permanente verkeerseducatie zien scholieren volop mogelijkheden wat betreft geschikte docenten, momenten en werkvormen. Om verkeerseducatie effectief, aansprekend en leerzaam te maken, stellen scholieren een aantal voorwaarden voor de inhoud en vorm van een verkeerseducatieprogramma:

- ✦ Verkeerseducatie moet inhoudelijk gericht zijn op het vergroten van kennis over verkeersregels en verkeersborden, voorbereiding op rijbewijs, respectvolle omgang met andere weggebruikers en thema's zoals afleiding of alcohol- en drugsgebruik;
- ✦ De onderwerpen moeten aansluiten op wat er onder de scholieren speelt of gaat spelen;
- ✦ Verkeerseducatie moet minstens één keer per jaar terugkomen;
- ✦ Lessen moeten worden gegeven door docenten met vakkennis, ervaringsverhalen of aansprekende manier van vertellen;
- ✦ In de lessen moet de nadruk liggen op praktijkles en interactie;
- ✦ Er moet een goede balans zijn tussen 'serieus' en spelvorm;
- ✦ Lessen moeten vrijblijvend aanvoelen.

Daarbij is het voor de effectiviteit van verkeerseducatie belangrijk om in te spelen op de belemmeringen die door scholieren worden gezien bij het in praktijk brengen van kennis en vaardigheden. Deze belemmeringen zijn:

- ✦ Een verkeerd voorbeeld gegeven door ouders en omgeving;
- ✦ Vergeten kennis en moeite met aanpassen van gevaarlijk gewoontegedrag;
- ✦ Verlies van motivatie en gemakzucht.

Kortom, permanente verkeerseducatie sluit aan op de behoefte van scholieren aan frequenter leren over verkeersveiligheid. Daarnaast zien scholieren hier volop kansen voor, mits de lessen qua inhoud en vorm aanspreken en aansluiten op hun leefwereld. Daarbij is het voor de effectiviteit van verkeerseducatie belangrijk om in te spelen op de belemmeringen die door scholieren worden gezien bij het in praktijk brengen van kennis en vaardigheden. Om een beter beeld te krijgen van of de gevonden resultaten ook voor andere scholieren gelden, worden de resultaten via een kwantitatieve toetsing uitgezet onder een grotere groep middelbare scholieren. Hiervoor geeft dit onderzoek een aantal concrete aanbevelingen.

1. Aanleiding	5
Processtappen	5
Bevindingen deskresearch	5
Leeswijzer	6
2. Methode	7
Definities	7
Doel	7
Doelgroep	7
Hoofd- en deelvragen	7
Onderzoekopzet	8
Werving en deelnemers	8
Analyse en rapportage	8
3. Resultaten	9
3.1 Resultaten: perspectief van jongeren op inhoud van permanente verkeerseducatie	10
Middelbare scholieren staan open voor permanente verkeerseducatie	10
Thema's verkeerseducatie	10
Inhoud moet aansluiten op wat speelt of gaat spelen	11
3.2 Resultaten: perspectief van jongeren op vorm van permanente verkeerseducatie	13
Docenten met vakkennis, ervaringsverhalen of aansprekende manier van vertellen	13
Nadruk op praktijkles en interactie	13
Goede balans tussen 'serieus' en spelvorm	14
Lessen moeten vrijblijvend aanvoelen	14
3.3 Resultaten: belangrijke factoren voor het in praktijk brengen van kennis over verkeersveiligheid	15
Belemmeringen volgens scholieren	15
Elkaar niet aanspreken op onveilig gedrag	16
4. Conclusie en aanbevelingen	17
Hoe zouden middelbare scholieren verkeerseducatie vormgeven, zodat het een terugkerend, relevant en aansprekend onderdeel is in het onderwijs en hun leven?	17
5. Bronnen	19
6. Bijlagen	20
Bijlage A: Topiclijst	20
Bijlage B: Overzicht van de deelnemers	21

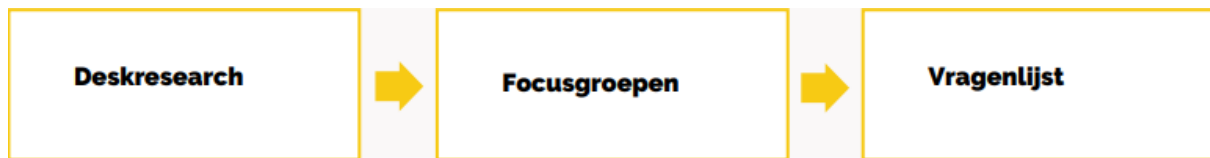
1. Aanleiding

Vanuit het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) is er behoefte om meer inzicht te krijgen in de verkeersveiligheid van middelbare scholieren en hoe dit kan worden bevorderd, met als hoofddoel: alle middelbare scholieren veilig onderweg. Als startpunt heeft TeamAlert in opdracht van IenW een brainstorm georganiseerd met VVN, OCW, VO-Raad, IenW, docenten en een student aan de lerarenopleiding. Gezamenlijk is een eerste verkenning gemaakt over hoe het voortgezet onderwijs kan bijdragen aan de verkeersveiligheid van middelbare scholieren, wat hiervoor nodig is en hoe hier invulling aan gegeven kan worden. De sessie leverde naast ideeën over verkeersveiligheid binnen het voortgezet onderwijs, ook aanbevelingen op voor onderzoek naar het perspectief van jongeren en afnemers op verkeerseducatie. Om niet óver maar mét de doelgroep te praten, richt TeamAlert zich in eerste instantie op de aanbevelingen gericht op jongeren:

- Onderzoek op welke manier jongeren in aanraking willen komen met verkeersveiligheid: hoe zou de doelgroep zelf invulling geven aan een structureel aanbod op verkeersveiligheid?
- Zet de ervaring van de jongere centraal. Sluit aan op hun beleavingswereld;
- Onderzoek de mogelijkheden om een *serious game* in te zetten voor het structureel aanbieden van verkeersveiligheid.

Processtappen

Het onderzoek is gericht op het achterhalen hoe jongeren verkeerseducatie zelf zouden vormgeven, waarbij het perspectief van middelbare scholieren centraal staat. In het onderzoek worden de volgende fases doorlopen:

De eerste fase van het onderzoek is afgerond. In de onderstaande paragraaf ‘bevindingen deskresearch’, worden de belangrijkste bevindingen beschreven.

Dit document bevat de uitkomsten van de volgende fase, de focusgroepen. In deze fase is het perspectief van middelbare scholieren actief uitgevraagd. In twee verschillende focusgroepen gaven middelbare scholieren aan hoe zij verkeerseducatie zouden inrichten als terugkerend en permanent onderdeel van het voortgezet onderwijs. Aansluitend op de focusgroepen volgt nog een kwantitatieve toetsing, waarbij de kwalitatieve bevindingen onder een grotere groep scholieren worden getoetst.

Bevindingen deskresearch

Uit de deskresearch kwamen de volgende kenmerken van een goed educatieprogramma naar voren:

- Het programma richt zich op gedrag waarvan een duidelijke relatie met onveiligheid in het verkeer is aangetoond;
- Het programma richt zich op de groep die het gedrag vertoont of mogelijk gaat vertonen;
- Het programma sluit aan bij de beleavingswereld van middelbare scholieren;
- Het programma sluit aan bij de sociale omgeving van middelbare scholieren;
- Het programma richt zich met effectieve methoden op de achtergronden van het gedrag van de doelgroep;
- Het programma wordt continu geëvalueerd en doorontwikkeld.

Hierbij is het belangrijk dat in de opzet van een programma duidelijk is onderbouwd op welke doelgedragingen en doelgroep het programma inzet. Voor verkeerseducatie gericht op gedrag van middelbare scholieren betekent dit dat er ingezet moet worden op ervaring opdoen en vaardigheden trainen in een veilige setting, het verhogen van risicoperceptie en zelfcontrole en het weerbaar maken tegen groepsdruk. Ook moet er rekening

worden gehouden met weerstand van de doelgroep. Verschillende gedragsveranderingstechnieken en methoden kunnen ingezet worden om deze doelen te bereiken, zoals ervaringselementen, peer-to-peer educatie, self-persuasion en *gamification*.

Naast een grondige aanpak gericht op gedragsverandering is het belangrijk dat de methoden en werkvormen binnen verkeerseducatieprogramma's aansluiten bij de doelgroep. Voor verkeerseducatie voor middelbare scholieren betekent dit dat het programma aansluit bij de verkeerscontext waarin zij zich op het moment bevinden. Dit kan bereikt worden door permanente verkeerseducatie waar middels een doorlopende leerlijn leerdoelen per leeftijdsgroep zijn opgesteld. Daarbij is het van belang dat middelbare scholieren zelf betrokken worden in de vormgeving van verkeerseducatie, bijvoorbeeld door middel van procesevaluaties of co-creaties. Hiermee wordt gezorgd dat de programma's goed aansluiten op de behoeften van jongeren. Vanwege het feit dat jongeren gevoelig zijn voor de invloed uit de sociale omgeving is het van belang ook ouders, peers en andere rolmodellen te betrekken bij verkeerseducatieprogramma's. Tot slot is het nodig dat verkeerseducatieprogramma's continu geëvalueerd en doorontwikkeld worden. Hiertoe kan de PDCA-cyclus (*Plan, Do, Check, Act*) worden toegepast om de kwaliteit van verkeerseducatieprogramma's te borgen.

Leeswijzer

Op de volgende pagina's wordt de onderzoeksmethode toegelicht. Daarin worden het doel, de onderzoeksvragen, de doelgroep en de opzet van de focusgroepen beschreven. Vervolgens worden de resultaten in drie subhoofdstukken (3.1, 3.2 en 3.3) gepresenteerd. Tot slot volgen in hoofdstuk 4 de conclusies van het onderzoek, samen met een aantal praktische aanbevelingen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

2. Methode

In dit hoofdstuk wordt de methode van het onderzoek besproken. Het hoofdstuk beschrijft op welke wijze het onderzoek wordt uitgevoerd en gerapporteerd en welke hoofd- en deelvragen het tracht te beantwoorden.

Definities

In het onderzoek verstaan we onder de term verkeerseducatie elke vorm van onderwijs met als doel het stimuleren van een veilige verkeersdeelname. Hieronder valt dus het aanleren en verbeteren van kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die nodig zijn voor veilige deelname aan het verkeer. Ook de motivatie om veilig deel te willen nemen aan het verkeer is hier een belangrijk onderdeel van. Deze definitie wordt ook gehanteerd door SWOV (2017a) en is ontleend aan de definitie van Senserrick et al. (2009).

Het onderzoek richt zich specifiek op formele verkeerseducatie: lesprogramma's en projecten die worden gegeven op school of een opleidingsinstituut. Naast formele verkeerseducatie is er ook informele verkeerseducatie. Dit vindt vooral thuis plaats als ouders in het dagelijks leven hun kinderen kennis en vaardigheden aanleren om veilig door het verkeer te gaan (SWOV, 2017a).

In het onderzoek is ervoor gekozen om verkeerseducatie verder te specificeren tot permanente verkeerseducatie. Hiermee wordt bedoeld dat leerlingen gedurende hun middelbare schooltijd terugkerend les krijgen in verkeersveiligheid. Dit hoeft geen vastomlijnd plan of een leerlijn te zijn, het gaat erom dat scholieren geregeld in aanraking komen met verkeersveiligheid. Deze focus is gekozen, omdat er al veel kennis is over het ontwikkelen en uitvoeren van effectieve verkeerseducatie programma's. Vooral het implementeren van verkeerseducatie als een terugkerend onderdeel binnen het voortgezet onderwijs vraagt aandacht.

Doel

Het doel van dit kwalitatieve onderzoek is om in gesprek met middelbare scholieren te achterhalen hoe verkeerseducatie het best bij hen aansluit. Hierbij ligt de focus op in het inrichten van verkeerseducatie als een terugkerend, leuk en relevant onderdeel binnen het voortgezet onderwijs en het leven van jongeren.

Doelgroep

Het onderzoek richt zich op jongeren tussen de 12 en 18 jaar die naar het voortgezet onderwijs gaan.

Hoofd- en deelvragen

Hoofdvraag

- Hoe zouden middelbare scholieren verkeerseducatie vormgeven, zodat het een terugkerend, relevant en aansprekend onderdeel is in het onderwijs en hun leven?

De bovenstaande hoofdvraag wordt onderzocht aan de hand van de volgende twee deelvragen:

Deelvragen

- Op welke manier kan formele verkeerseducatie volgens scholieren een permanent en terugkerend onderdeel worden van het voortgezet onderwijs?
- Wat heeft verkeerseducatie volgens scholieren nodig om het toe te passen op hun dagelijks leven?

Met de eerste deelvraag wordt onderzocht welke werkvormen (*serious gaming*, online versus offline, klassikaal of individueel) middelbare scholieren aanspreken en hoe zij denken dat verkeerseducatie praktisch het best past binnen het voortgezet onderwijs. Van welke docenten willen scholieren les in verkeersveiligheid krijgen, tijdens welke vakken en met welke frequentie? Ook wordt er onderzocht welke onderwerpen in welke leerjaren relevant zijn voor de verkeerssituaties waarmee middelbare scholieren te maken hebben. De tweede deelvraag is gericht op het maken van een koppeling tussen de opgedane kennis en hun eigen gedrag in het verkeer. Hiervoor wordt bij scholieren achterhaald wat zij nodig denken te hebben om lessen over verkeersveiligheid te gaan gebruiken in eigen verkeerssituaties. Dit wordt gedaan door het in kaart brengen van drempels en mogelijke oplossingen.

Onderzoeksopzet

Het onderzoek bestond uit twee focusgroepen, waarin scholieren meedachten, feedback leverden en een inkijkje in hun eigen belevingswereld gaven. Tijdens de focusgroepen zijn de deelnemers onder leiding van een gedragsonderzoeker met elkaar in gesprek gegaan over verkeerseducatie. De topiclijst die hierbij door de gedragsonderzoeker is gebruikt als leidraad is afgestemd met lenW. In bijlage A staat de topiclijst.

Ter aanvulling op de topiclijst is er gewerkt met sensitizers. Dit is een grafisch vormgegeven vragenlijst die de deelnemers eerst individueel invullen en vervolgens in de groep wordt besproken. Dit bevordert dat alle deelnemers hun mening en ervaring kunnen delen en voorkomt sociaal wenselijke antwoorden. Daarnaast werden er tijdens de focusgroep projectieve technieken gebruikt om te stimuleren dat de deelnemers spreken zonder belemmeringen. Voorbeelden van deze technieken zijn hypothetische vragen die starten met 'stel je voor dat...' en vragen waarin de deelnemers antwoorden op een 10-puntsschaal.

Werving en deelnemers

De werving van de deelnemers verliep via het jongerenpanel van TeamAlert. Via een mailing zijn middelbare scholieren uitgenodigd voor een pizzabrainstorm met daarin een link naar een wervingsvragenlijst, die als basis diende voor de selectie. De jongeren kregen voor hun deelname na afloop van de focusgroep een beloning in de vorm van een cadeaubon t.w.v. 25 euro.

In totaal is er met veertien middelbare scholieren gesproken verspreid over twee focusgroepen. Bij de samenstelling van de focusgroepen is gelet op diversiteit in leerjaar, schoolniveau en geslacht. Een overzicht van de kenmerken van de deelnemers per sessie is te vinden in bijlage B.

Analyse en rapportage

Tijdens de focusgroepen werden de gesprekken opgenomen en genoteerd door een mede-onderzoeker. Na afloop van de focusgroepen zijn de eerste indrukken op papier gezet. Alle data is vervolgens gebruikt om de gesprekken te analyseren op de thema's die zijn uitgevraagd tijdens de focusgroepen. De onderzoeksresultaten staan in hoofdstuk 3 van dit document gepresenteerd.

3. Resultaten

Vanuit de focusgroepen met veertien middelbare scholieren is meer inzicht verkregen in hun visie op permanente verkeerseducatie, dus verkeerseducatie als vast en terugkerend onderwerp binnen het onderwijs. Tijdens het onderzoek is achterhaald wat er volgens middelbare scholieren nodig is om verkeerseducatie aansprekend te maken met als gevolg op de lange termijn veiliger gedrag in het verkeer. De resultaten worden gepresenteerd aan de hand van drie hoofdthema's, die aansluiten op de deelvragen van het onderzoek:

- Perspectief van scholieren op inhoud permanente verkeerseducatie;
- Perspectief van scholieren op de vorm van permanente verkeerseducatie;
- Belangrijke factoren voor het in praktijk brengen van kennis over verkeersveiligheid.

Op de volgende pagina's worden de resultaten van de focusgroepen gepresenteerd, dit zijn overkoepelende bevindingen die worden afgewisseld met quotes van scholieren uit de focusgroepen.

3.1 Resultaten: perspectief van jongeren op inhoud van permanente verkeerseducatie

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de vraag hoe scholieren verkeerseducatie zouden vormgeven als permanent onderdeel binnen het voortgezet onderwijs. De resultaten in dit hoofdstuk zijn gericht op de inhoud; over welke onderwerpen willen ze leren? Hierbij is eerst de mening van scholieren gevraagd over verkeerseducatie in het algemeen; wat hebben ze aan verkeerseducatie gehad en wat vonden zij hiervan?. Vervolgens is er ingegaan op de vraag hoe zij permanente verkeerseducatie inhoudelijk zouden vormgeven.

De resultaten geven een antwoord op de deelvraag:

- Op welke manier kan formele verkeerseducatie een permanent en terugkerend onderdeel worden van het voortgezet onderwijs?

Middelbare scholieren staan open voor permanente verkeerseducatie

Aan de scholieren is eerst gevraagd wanneer zij voor het laatst verkeerseducatie hebben gehad en hoe zij dit hebben ervaren. Hieruit kwam naar voren dat middelbare scholieren openstaan voor permanente verkeerseducatie. Scholieren willen minstens één keer per jaar over dit onderwerp leren. Deze behoefte sluit voor de meeste scholieren niet aan op hun huidige situatie, waarin groep acht het laatste moment is geweest waarop zij verkeerseducatie hebben gehad.

Om verschillende redenen hebben scholieren behoefte aan meer verkeerseducatie dan zij op het moment krijgen:

- Zien of meemaken van ongelukken;
- Ervaren dat het in het verkeer vaak 'net goed gaat';
- Niet kennen van bepaalde verkeersregels en -borden;
- Gebrek aan motivatie om zelfstandig te leren over verkeersveiligheid.

Bovenstaande redenen laten zien dat de jongeren verkeersveiligheid een belangrijk thema vinden, onder andere om ongelukken te voorkomen. Tevens blijkt dat ze zelf inzien dat zij belangrijke kennis die nodig is om veilig deel te nemen aan het verkeer missen en dat zij niet de motivatie hebben om hier zelf over te leren. Zij zien verkeerslessen op school als een geschikt middel om deze kennis op te doen.

In het algemeen vinden scholieren dat er wat betreft de inhoud en vorm van verkeerseducatie verbeteringen mogelijk zijn. Dit heeft volgens hen te maken met lesstof die niet aanspreekt of relevant is en weinig interactie tijdens de lessen. Positieve ervaringen met verkeerseducatie worden door scholieren toegewezen aan enthousiaste leraren en leuke werkvormen, zoals wedstrijden en het afleggen van een fietsparcours. Aansprekende werkvormen en docenten zijn dus belangrijk voor het succes van een verkeerseducatieprogramma.

We kregen alleen maar dezelfde les over autogordels, vier keer. Daarom ben ik hier om de lessen beter te maken. - Leerling 13 jaar

Thema's verkeerseducatie

Aan de scholieren is gevraagd welke verkeersveiligheidsthema's zij belangrijk vinden om over te leren, belangrijk voor zichzelf en voor leeftijdsgenoten. Hierbij viel het op dat scholieren het lastig vinden om zelf met onderwerpen te komen, omdat zij verwachten de belangrijkste kennis al te bezitten.

Ik denk dat iedereen wel weet wat ze moeten doen, maar dat ze het gewoon niet doen. – Leerling 14 jaar

Opvallend was dat ze veel makkelijker konden omschrijven wat andere doelgroepen moeten leren. Zo kwamen ze met voorbeelden van gevaarlijk of storend gedrag van wielrenners, ouders en kleine kinderen die niet opletten. Naast het aandragen van eigen thema's, konden scholieren ook kiezen uit een lijst met de volgende verkeersveiligheid thema's: afleiding, verkeers- en voorrangsregels, in groepjes fietsen, fietsen met verlichting, alcohol & drugsgebruik in het verkeer en het gebruik van juiste beschermingsmiddelen zoals een scooterhelm.

In grote lijnen moet verkeerseducatie volgens scholieren gericht zijn op:

- Vergroten van kennis over verkeersregels en verkeersborden;
- Voorbereiding op rijbewijs;
- Respectvolle omgang met andere weggebruikers;
- Grote thema's zoals afleiding of alcohol en drugsgebruik.

De scholieren vinden dat zij in het verkeer niet alle verkeersregels paraat hebben en daardoor keuzes maken op basis van gezond verstand. Een opfriscursus over verkeersregels en verkeersborden lijkt hen dan ook handig.

Ik denk dat het ook wel helpt als je een beetje opgefrist wordt. Je weet de regels wel, maar je vergeet het soms wel – Leerling 17 jaar

Ook willen ze graag goed voorbereid worden op het behalen van hun rijbewijs en het besturen van nieuwe voertuigen, zoals een scooter of auto. Door verkeersveiligheidslessen te koppelen aan bijvoorbeeld de theoriekennis die zij nodig hebben voor het behalen van hun rijbewijs, denken ze dat verkeerseducatie aantrekkelijker wordt voor scholieren, omdat er dan een concreet en persoonlijk doel aan vast zit.

Naast het vergroten van kennis over verkeersregels moet verkeerseducatie volgens scholieren ook gericht zijn op een respectvolle omgang met andere weggebruikers. Zij ervaren dat mensen weinig rekening houden met elkaar in het verkeer en vaak boos worden. Hierbij viel het op dat er alleen gesproken werd over asociaal en onvriendelijk gedrag van andere weggebruikers en minder van zichzelf of vrienden. Desondanks vinden ze het een belangrijk onderwerp om over te leren.

Ook vinden scholieren alcohol- en drugsgebruik en afleiding belangrijke thema's om over te leren. Ze zijn er goed van op de hoogte dat het gebruik van verdovende middelen zorgt voor gevaarlijke situaties in het verkeer en dat dit thema aandacht nodig heeft.

Tegenwoordig wordt er veel alcohol en drugs gebruikt tijdens het rijden. Ziek veel ongelukken. – Leerling 15 jaar

Bij het onderwerp afleiding werd er een onderscheid gemaakt tussen afleiding door telefoongebruik of het luisteren van muziek en afleiding door een ander persoon (bijvoorbeeld vrienden met wie zij samen fietsen). Afleiding door telefoongebruik en muziek zijn volgens de scholieren voornamelijk het gevolg van verveling als zij alleen deelnemen aan het verkeer. Daarnaast gaven scholieren ook aan soms niet goed op te letten, doordat ze zitten te dromen op de fiets. Kortom, afleiding is een belangrijk en breed thema, waarbij het verschil tussen samen of alleen deelnemen aan het verkeer bepalend is voor het type afleiding waarmee scholieren te maken hebben.

Inhoud moet aansluiten op wat speelt of gaat spelen

Wanneer en hoe vaak een onderwerp moet worden behandeld hangt volgens de scholieren af van het 'type' voorlichting. Scholieren vinden dat onderwerpen, zoals fietsen met verlichting, alleen belangrijk zijn op de basisschool en in de onderbouw. Zij vinden veel herhaling niet nodig, omdat het basiskennis is die volgens hen makkelijk te onthouden is.

Op een gegeven moment zit het wel in je hoofd, dus alleen in de eerste ofzo, dat is gewoon de basics. – Leerling 15 jaar

Grotere thema's zoals afleiding en kennis over verkeersregels, voorrangsregels en verkeersborden zijn volgens scholieren voor iedereen belangrijk, ongeacht de leeftijd. Deze onderwerpen moeten volgens hen gedurende de hele middelbare schooltijd herhaald worden. Onderwerpen die te maken hebben met besturen van bepaalde voertuigen willen scholieren op het moment dat het relevant is of net iets daarvoor, zodat ze goed zijn voorbereid. Door sommige scholieren wordt er nog een extra onderscheid gemaakt tussen kennis en vaardigheden die gericht zijn op het voorkomen van gevaar voor anderen en het voorkomen van gevaar voor alleen jezelf. Het dragen van een scooterhelm wordt als voorbeeld genoemd van gedrag dat alleen gericht is op eigen

veiligheid en daarom eigen verantwoordelijkheid is. Omdat het eigen verantwoordelijkheid is, vinden ze het minder belangrijk om aandacht aan te besteden binnen het onderwijs.

Over het thema alcohol- en drugsgebruik zijn de meningen verdeeld: sommigen vinden dat dit behandeld moet worden vanaf de derde klas, op het moment dat het gaat spelen, anderen vinden juist dat je hier eerder mee moet beginnen.

Verder vinden scholieren het belangrijk is dat iedereen dezelfde stof krijgt, ongeacht het onderwijsniveau.

3.2 Resultaten: perspectief van jongeren op vorm van permanente verkeerseducatie

In dit hoofdstuk wordt verder ingegaan op de vraag hoe scholieren verkeerseducatie zouden vormgeven als permanent onderdeel binnen het voortgezet onderwijs. Waar het vorige hoofdstuk zich richtte op het perspectief van scholieren op de inhoud, is dit hoofdstuk gericht op de vorm. Op welke manier willen middelbare scholieren leren over verkeersveiligheid en wat is hierbij belangrijk?

Net als de resultaten van het vorige hoofdstuk geven ook deze resultaten antwoord op de deelvraag:

- Op welke manier kan formele verkeerseducatie een permanent en terugkerend onderdeel worden van het voortgezet onderwijs?

Verkeerseducatie als permanent onderdeel van het voortgezet onderwijs

Aan de scholieren is gevraagd op welke manier zij willen leren over verkeersveiligheid en hoe dit een vast en terugkerend onderdeel kan worden van het voortgezet onderwijs. Scholieren hebben een voorkeur voor minstens één keer per jaar verkeerseducatie. Dit komt omdat oefening en herhaling nodig is om te zorgen dat de stof blijft hangen, bij minder dan één keer per jaar verwachten ze dat het niet veel effect heeft.

Eén keer ermee oefenen of de regels opdreunen helpt niemand. – Leerling 17 jaar

De meningen zijn verdeeld over hoe vaak verkeerseducatie jaarlijks moet terugkomen. Sommigen vinden een keer per jaar voldoende met als reden dat de lesstof beperkt en saai is. Andere vinden juist dat verkeerseducatie meerdere keren per jaar moet terugkomen vanwege de herhaling.

Scholieren vinden meerdere momenten geschikt voor verkeerseducatie. Als mogelijke vorm worden projectwerken, een apart vak of verkeerseducatie als onderdeel van bestaande vakken of lesuren genoemd, zodat het goed past in het huidige onderwijs. Mentorles, maatschappijleer en economie worden voor de laatste optie genoemd als mogelijke vakken.

Belangrijk volgens scholieren is dat er rekening wordt gehouden met drukke rondom examens, omdat voorbereidingen op de eindexamens dan belangrijker zijn. Scholieren willen daarom de lesstof in de examenjaren vooral laten bestaan uit herhaling.

Docenten met vakkennis, ervaringsverhalen of aansprekende manier van vertellen

Voor scholieren is het belangrijk dat de lessen worden gegeven door een docent met vakkennis of iemand met een aansprekende manier van vertellen. Als reden hiervoor geven ze aan dat scholieren de stof niet altijd interessant vinden en het daarom belangrijk is dat een docent serieus wordt genomen om de aandacht van de klas te krijgen. Daarnaast vinden scholieren verkeersslachtoffers ook geschikt, omdat de gevolgen van onveilig gedrag dan direct duidelijk zijn.

Iemand moet leuk zijn of serieus genomen worden. – Leerling 17 jaar

Scholieren hebben de voorkeur voor een afwisseling tussen lessen van eigen docenten en van gastdocenten met vakkennis of ervaringsverhalen. Voorbeelden die scholieren gaven van geschikte (gast)docenten zijn mentoren, hun favoriete docenten, rijinstructeurs, verkeersveiligheidsorganisaties, politie en verkeersregelaars.

Nadruk op praktijkles en interactie

Tijdens de focusgroep is aan de scholieren gevraagd op welke manier zij willen leren over verkeersveiligheid. Ze gaven de voorkeur aan een interactieve en praktijkgerichte manier van leren. Scholieren vinden dat praktijklessen helpen bij het onthouden van de lesstof, ze de betrokkenheid vergroten en het helpt bij het maken van koppelingen naar echte verkeerssituaties.

Theorie gaat er in en eruit. In de praktijk heb je die ene ervaring die je niet snel vergeet. – Leerling 16 jaar

Gesimuleerde omgevingen kunnen volgens scholieren een goede tussenoplossing zijn om te leren omgaan met lastige en uitzonderlijke situaties, maar dit willen ze wel in combinatie met leren in het verkeer, dus de plek waar het gebeurt. Het is niet zo dat scholieren geen theorielessen willen. Dit wordt gezien als noodzakelijke basis, maar de nadruk moet volgens hen wel op de praktijk liggen.

Daarbij wordt interactie belangrijk gevonden, omdat ze het thema verkeersveiligheid niet erg aansprekend ('saai') vinden en bij andere lessen al veel stil moeten zitten en luisteren. Door interactie verwachten ze beter op te letten en mee te doen.

Goede balans tussen 'serieus' en spelvorm

Scholieren vinden spelvormen een leuke manier van leren. Bij voorkeur leren ze samen met klasgenoten en niet digitaal, zodat ze ook van elkaar kunnen leren. Velen geven aan dat zij door het thuisonderwijs in de coronaperiode klaar zijn met digitale lessen.

De scholieren vinden verkeerseducatie een serieus onderwerp wat ook op een serieuze manier behandeld moet worden. Een spelvorm kan het wel aantrekkelijker maken en het zorgt voor meer enthousiasme om mee te doen. Ook denken zij dat een spelvorm het makkelijker maakt om stof te onthouden. Er moet volgens hen dan ook een balans gevonden worden tussen serieus en inhoudelijk onderwijs met luchtige en speelse werkvormen.

Het moet wel serieus zijn, maar met spelletjes kan je dingen beter onthouden. Dat je grappige ezelsbruggetjes leert. – Leerling 14 jaar

Daarnaast vinden scholieren het ook belangrijk om zelf serieus genomen te worden. Zo kwam tijdens een van de twee focusgroepen het fietsexamen uit groep acht ter sprake. Scholieren vinden een fietsexamen op de middelbare school, ter aanvulling van het fietsexamen op de basisschool, niet meer passend en te kinderachtig.

Lessen moeten vrijblijvend aanvoelen

Naast het beter onthouden van lesstof en een grotere betrokkenheid geven scholieren nog een andere reden voor het belang van leuke werkvormen. Scholieren vinden het belangrijk om het gevoel te hebben dat de lessen niet worden opgedrongen en genoeg plezier beleven aan de lessen dat ze hier vanuit hun eigen motivatie aan willen deelnemen. Zij hebben namelijk al genoeg vakken waarbij ze voornamelijk zitten te luisteren. Daarom zien sommige scholieren wel een toegevoegde waarde in online games, omdat dit de weerstand die zij voelen bij verplichte lessen verlaagt.

Dan is het niet een verplichting maar heb je het zelf gedaan. Eigenlijk net als wanneer je je kamer opruimt uit jezelf in plaats van dat het van je ouders moet. – Leerling 15 jaar

4. 3.3 Resultaten: belangrijke factoren voor het in praktijk brengen van kennis over verkeersveiligheid

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de vraag wat scholieren helpt bij het omzetten van kennis over verkeersveiligheid in veiliger gedrag in de verkeerspraktijk. Het doel hiervan is om te achterhalen welke factoren belangrijk zijn bij verkeerseducatie om deze om te zetten in duurzame gedragsverandering. Hiervoor heeft de groep eerst belemmeringen die hierbij spelen besproken om vervolgens gezamenlijk te zoeken naar oplossingen. De resultaten geven antwoord op de deelvraag:

- Wat heeft verkeerseducatie volgens middelbare scholieren nodig om het toe te passen op hun dagelijks leven?

Belemmeringen volgens scholieren

Tijdens het onderzoek is er aan de scholieren gevraagd of het verkeerseducatieprogramma dat zij voor ogen hadden tijdens de focusgroep voldoende is om ook veiliger in het verkeer te worden. De scholieren zien bij het in praktijk brengen van kennis de volgende belemmeringen:

- Ouders en omgeving geven het verkeerde voorbeeld;
- Vergeten van kennis en gewoontegedrag;
- Verliezen van motivatie en gemakzucht.

Verkeerd voorbeeld in directe omgeving

Bij een van de twee focusgroepen komt de rol van de ouders ter sprake. Hierover wordt gezegd dat zij in hun omgeving en van hun ouders niet altijd het goede voorbeeld krijgen, terwijl zij aangeven juist van hun directe omgeving het meeste te leren. Het betrekken van de omgeving en ouders bij verkeerseducatie met een 'opfris-cursus' lijkt hen daarom een goede oplossing.

Wat het dichtst bij jezelf is blijft ook het dichtst bij je. Dan onthoud je het meer dan wanneer je het op school leert. Het blijft beter bij. – Leerling 12 jaar

Vergeten van kennis en onveilig gewoontegedrag

De scholieren zien het vergeten van kennis en onveilig gewoontegedrag dat moeilijk slijt als belemmering om zich veiliger in het verkeer te gedragen. Ook merken ze dat ze soms niet aan de regels denken als zij zijn afgeleid, bijvoorbeeld door vrienden met wie zij deelnemen aan het verkeer. Praktijkles en herhaling kunnen volgens de scholieren hierbij helpen. Hierbij denken zij niet alleen aan het herhalen van de lesstof maar ook aan visuele herinneringen. Tijdens een van de focusgroepen kwamen scholieren spontaan met het idee van zichtbare publiekscampagnes in het verkeer, waarvan het belang tijdens de andere focusgroep werd onderstreept. Daarnaast zien sommigen ook het onderling bespreekbaar maken van verkeerseducatie als mogelijke oplossing voor het vergeten van kennis en gewoontegedrag.

Misschien ook nog campagnes. Je hebt bob. Maar misschien kan dat ook breder zijn. - Leerling 17 jaar

Ook gaf een enkeling aan graag voorbereid te worden op andere verkeerssituaties dan alleen die waarmee zij in de dagelijkse praktijk in aanraking komen. Dit om zich ook zeker te voelen in bijvoorbeeld het verkeer in de grote steden.

Verliezen van motivatie en gemakzucht

Scholieren zien ook het verliezen van motivatie en gemakzucht als belemmering voor het veranderen van hun gedrag. Sommigen waren zelfs van mening dat dit niet verandert tenzij ze direct worden geconfronteerd met de gevolgen, bijvoorbeeld door verhalen van slachtoffers of politie, het gebruik van (VR-)simulaties, of in het ergste geval door het zelf te ervaren.

Elkaar niet aanspreken op onveilig gedrag

Tijdens de focusgroepen kwam naar voren dat scholieren elkaar niet aanspreken op onveilig gedrag, omdat zij verwachten dat dit bemoeizuchtig en irritant wordt gevonden. Opmerkelijk is dat deze aanname gaat wankelen op het moment dat ze zich verplaatsen in de ander. Dan wordt aangegeven dat ze zich juist zouden schamen, als iemand hen op een vriendelijke manier zou wijzen op hun gedrag. Ook vertelden scholieren dat zij onderling überhaupt weinig met elkaar spreken over het onderwerp verkeersveiligheid.

Het niet praten over verkeersveiligheid wordt door de scholieren zelf niet als belemmering genoemd. Wel wordt het onderling bespreekbaar maken van verkeersveiligheid als oplossing gezien voor een andere belemmering, namelijk het vergeten van kennis en gewoontegedrag.

Misschien kun je het in een groep bespreekbaar maken, is lastig om op school leerlingen aan te leren, maar wel handig. – Leerling 17 jaar

5. Conclusie en aanbevelingen

Dit hoofdstuk behandelt de hoofdvraag van het onderzoek: 'Hoe zouden middelbare scholieren verkeerseducatie vormgeven, zodat het een terugkerend, relevant en aansprekend onderdeel is in het onderwijs en hun leven?' Daarna volgen een aantal aanbevelingen voor de kwantitatieve toetsing.

Hoe zouden middelbare scholieren verkeerseducatie vormgeven, zodat het een terugkerend, relevant en aansprekend onderdeel is in het onderwijs en hun leven?

Scholieren staan open voor permanente verkeerseducatie en willen minstens één keer per jaar over dit onderwerp leren. Deze behoefte sluit voor de meeste scholieren niet aan op hun huidige situatie, waarin groep acht het laatste moment is geweest waarop zij verkeerseducatie hebben gehad.

Perspectief scholieren op inhoud verkeerseducatie

In grote lijnen kan verkeerseducatie volgens middelbare scholieren inhoudelijk het best gericht zijn op:

- Vergroten van kennis over verkeersregels en verkeersborden;
- Voorbereiding op rijbewijs;
- Respectvolle omgang met andere weggebruikers;
- Grote thema's zoals afleiding of alcohol- en drugsgebruik.

Het wordt belangrijk gevonden dat de onderwerpen aansluiten op wat er onder de scholieren speelt of gaat spelen. Volgens scholieren hangt dit af van het type voorlichting:

- Basiskennis en vaardigheden, zoals fietsen met verlichting, zijn makkelijk te onthouden en hebben daarom weinig herhaling nodig;
- Grote thema's, zoals verkeersregels en afleiding, zijn voor iedereen belangrijk en vragen om aandacht en oefening gedurende de hele middelbare schooltijd;
- Voertuig- en leeftijdsspecifieke onderwerpen, zoals theorie en praktijkkennis gericht op het besturen van voertuigen en alcohol- en drugsgebruik, zijn pas belangrijk op het moment dat het speelt of net iets daarvoor als voorbereiding op toekomstige situaties.

Hierbij valt het de onderzoekers op dat scholieren het lastig vinden om zelf met verkeersveiligheidsthema's, kennis en vaardigheden te komen die zij relevant vinden om over te leren. Scholieren denken dat zij de meeste kennis wel bezitten, maar dat zij het gewoon niet toepassen. Dit impliceert dat scholieren denken dat alleen kennis voldoende is, waarbij zij de vaardigheden die nodig zijn om deze kennis om te zetten in gedrag onderschatten.

Perspectief scholieren op vorm verkeerseducatie

Bij het vormgeven van permanente verkeerseducatie zien scholieren volop mogelijkheden wat betreft geschikte docenten, momenten en werkvormen. Om verkeerseducatie effectief, aansprekend en leerzaam te maken, moet het volgens scholieren wel aan een aantal voorwaarden voldoen:

- Minstens één keer per jaar leren over verkeersveiligheid;
- Docenten met vak kennis, ervaringsverhalen of aansprekende manier van vertellen;
- Nadruk op praktijkles en interactie;
- Goede balans tussen 'serieus' en spelvorm;
- Lessen moeten vrijblijvend aanvoelen.

Belemmeringen bij het in praktijk brengen van kennis over verkeersveiligheid

Bij het in praktijk brengen van kennis over verkeersveiligheid zien scholieren een aantal belemmeringen:

- Ouders en omgeving geven het verkeerde voorbeeld;
- Vergeten van kennis en onveilig gewoontegedrag;
- Verlies van motivatie en gemakzucht.

Daarom is het volgens hen van belang om ouders en omgeving te betrekken bij verkeerseducatie. Daarnaast is het van belang de kennis voldoende te trainen door middel van herhaling en visuele prikkels in het verkeer en

te leren over de gevolgen van onveilig gedrag. Ook kan het helpen om verkeersveiligheid en gevaarlijk gedrag bespreekbaar te maken onder de scholieren.

Kortom, permanente verkeerseducatie sluit aan op de behoefte van scholieren aan frequenter leren over verkeersveiligheid. Daarnaast zien scholieren hier volop kansen voor, mits de lessen qua inhoud en vorm aanspreken en aansluiten op hun leefwereld. Daarbij is het voor de effectiviteit van verkeerseducatie belangrijk om in te spelen op de belemmeringen die door scholieren worden gezien bij het in praktijk brengen van kennis en vaardigheden.

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Dit onderzoek heeft op kwalitatieve wijze inzicht gegeven in het perspectief van scholieren op het onderwerp verkeersveiligheid en effectieve verkeerseducatie in het voortgezet onderwijs. Het vervolgonderzoek bestaat uit een kwantitatieve toetsing waarmee de gevonden resultaten uit de focusgroepen onder een grotere groep scholieren worden onderzocht. Hierbij wordt geprobeerd om de toetsing ook uit te zetten onder het Landelijk Aktie Komitee Scholieren (LAKS). Hieronder volgen een aantal aanbevelingen voor thema's voor het vervolgonderzoek:

- Wat is de **behoefte** van scholieren als het gaat om verkeersveiligheid?
 - Met deze vraag zoeken we een antwoord op de vraag wat de behoefte van jongeren is om in aanraking te komen met het thema verkeersveiligheid. Denk hierbij aan het onderzoeken van zowel de inhoud als de frequentie van verkeersveiligheidslessen, projecten en campagnes. Deze vraag geeft aanknopingspunten voor een concrete invulling van verkeersveiligheid als permanent onderdeel binnen het onderwijs en hun leven.
- Hoe **belangrijk** is verkeersveiligheid voor scholieren?
 - Uit de focusgroepen bleek dat scholieren verkeersveiligheid een belangrijk thema vinden, maar dat ze er niet meer tijd aan willen besteden op school. Beide resultaten worden getoetst en verder uitgediept. Ook wordt onderzocht in hoeverre het thema verkeer een onderwerp is dat leeft onder de doelgroep. De resultaten hiervan geven concrete aanknopingspunten voor de aanpak en benadering van de doelgroep met het thema verkeersveiligheid.
- **Inhoud**
 - Binnen dit thema wordt getoetst op welke onderwerpen en welk type kennis voor scholieren belangrijk zijn. De resultaten uit de focusgroepen bieden de basis voor de vragen en worden verder getoetst.
- **Vorm**
 - Binnen dit onderwerp wordt getoetst op welke manier jongeren aandacht willen besteden aan verkeersveiligheid, denk aan een praktijkgerichte benadering versus theorie. Daarnaast kan de voorkeur van de scholieren onderzocht worden voor welke personen en organisaties de voorlichting kunnen geven en hoe serieus of juist aantrekkelijk het onderwerp moet worden behandeld. Opnieuw geven de resultaten uit de focusgroepen de basis voor de vragen en worden de resultaten kwantitatief getoetst.

6. Bronnen

Senserrick, T., Ivers, R., Boufous, S., Chen, H. Y., Norton, R., Stevenson, M., ... & Zask, A. (2009). Young driver education programs that build resilience have potential to reduce road crashes. *Pediatrics*, 124(5), 1287- 1292

SWOV (2017a). Verkeerseducatie. SWOV-factsheet, december 2017. SWOV, Den Haag.

7. Bijlagen

Bijlage A: Topiclijst

Hoofdvraag

- Hoe zouden middelbare scholieren verkeerseducatie vormgeven, zodat het een terugkerend en aansprekend onderdeel is in het onderwijs en hun leven?

De bovenstaande hoofdvraag wordt onderzocht aan de hand van de volgende twee deelvragen:

Deelvragen

- Op welke manier kan formele verkeerseducatie een permanent en terugkerend onderdeel worden van het voortgezet onderwijs?
- Wat heeft verkeerseducatie volgens middelbare scholieren nodig om het toe te passen op hun dagelijks leven?

	Doel
1: Introductie	Voorstellen onderzoekers, doel sessie uitleggen en afspraken gesprek doornemen.
2: Situatie in kaart	Het ijs breken en achterhalen wanneer en op welke manier deelnemers voor het laatst op school hebben geleerd over verkeersveiligheid en waarom ze graag mee praten over dit onderwerp.
3: Relevante verkeerssituaties en -risico's	Achterhalen met welke verkeerssituaties en -risico's middelbare scholieren per leerjaar te maken hebben en waar ze graag meer over willen leren.
4: Kansen voor permanente verkeerseducatie	Achterhalen hoe leerlingen in aanraking willen komen met verkeersveiligheid op structurele basis; van welke docent, tijdens welke vakken en op welke manier (werkvormen, individueel versus klassikaal, online versus offline).
5: Conceptvorming	Achterhalen op welke manier middelbare scholieren verkeerseducatie zouden vormgeven, zodat iedereen tijdens de middelbare school meerdere keren leert over verkeersveiligheid.
6: Koppeling theorie naar praktijk	Achterhalen wat middelbare scholieren helpt om wat zij leren over verkeersveiligheid te gebruiken in het verkeer.

Toelichting op topiclijst

De deelnemers staan in de schoenen van een schooldirecteur en gaan samen een meerjarenplan bedenken voor verkeerseducatie. Hiertoe worden tijdens de eerste onderdelen van de focusgroep ideeën verzameld en opgehaald voor de verschillende elementen waaruit een educatieprogramma bestaat. Zo denken ze na over verkeersveiligheidsthema's, geschikte docenten en lesuren/vakken en aansprekende werkvormen. Met deze elementen gaan ze tijdens het onderdeel 'conceptvorming' aan de slag met het vormgeven van een meerjarenplan waarin de verschillende elementen per leerjaar (1ste t/m 6de klas) terugkomen. De focusgroep sluit af met een groepsgesprek waarin de deelnemers bespreken wat hen helpt bij het vertalen van kennis over verkeersveiligheid naar veilig verkeersgedrag.

Bijlage B: Overzicht van de deelnemers

#	Sessie	Geslacht	Leeftijd	Leerjaar	Onderwijsniveau
1	1	m	15	3	vmbo
2	1	v	17	6	vwo of gymnasium
3	1	v	13	2	vmbo
4	1	v	17	6	vwo of gymnasium
5	1	v	14	3	havo
6	1	v	14	3	havo
7	2	x	14	3	vwo of gymnasium
8	2	m	18	6	vwo of gymnasium
9	2	v	16	4	vmbo
10	2	m	18	5	havo
11	2	m	15	3	vmbo
12	2	v	14	4	vwo of gymnasium
13	2	v	12	1	havo/vwo
14	2	v	13	2	havo/vwo